

Ігор ВОЗНИЙ

ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ НАПЕРЕДОДНІ ВХОДЖЕННЯ ЇЇ ДО СКЛАДУ МОЛДАВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА (ДРУГА ПОЛОВИНА XIII – XIV ст.)

Монголо-татарська навала негативно вплинула на господарський устрій, становище населення Сіreto-Дністровського межиріччя та його демографічну ситуацію. Пруто-Дністровське межиріччя є своєрідним природним коридором, у якому немає поперечних великих водних артерій. Це створювало ідеальні умови для просування військових загонів з півдня на північ і навпаки. За цих умов відбувається різке скорочення чисельності населення (залишилося 33 % від періоду XII – першої половини XIII ст.) досліджуваного регіону. У другій половині XIII ст., після того, як територією межиріччя пройшли загани ханів Кидана та Бучека, більшість населення, рятуючись від ординців, переселилася на правий берег р. Прут під захист гір, ярів та лісу. Щільність населення в цей час у Пруто-Сіретському межиріччі становила 2,1 чол. на км². На теренах Пруто-Дністровського межиріччя залишилися окремі незначні поселення. Щільність населення тут становила 0,6 осіб на км². Такий різниці є пояснення, які підтверджуються документальними матеріалами.

Якщо розглянути історичну ситуацію, яка панувала в Сіreto-Дністровському межиріччі і навколишніх сусідніх територіях протягом другої половини XIII – початку XV ст. і місце зазначеної території в контексті міжнародних відносин, все стане зрозумілим.

У другій половині XIII – першій половині XIV ст. терени Сіreto-Дністровського межиріччя стали театром військових дій, які вели Золота Орда, Угорщина, Галицько-Волинська Русь і Польща¹. За 150 років після татаро-монгольського нашествия на досліджуваній території або прилеглих до неї землях більше 50 років відбувалися військові зіткнення, що не могло не відобразитися на демографічній ситуації

регіону. Про зіткнення, які здійснювалися через Східне Прикарпаття між вищеназваними державами, свідчать повідомлення писемних джерел. Взагалі молдавські літописи говорять про запусіння земель Східного Прикарпаття у другій половині XIII – XIV ст. За легендою, воєвода Драгош, перейшовши зі своїми людьми з Марамуреша через Карпати, застав тут пустинне місце на окраїні татарських кочовищ². Про запустілу, позбавлену населення землю до появи Молдавського воєводства, повідомляють й літописці XVII ст. Григоре Уреке та Мирон Кости³.

Угорські хроніки, співзвучно з молдавськими літописами, також відзначають, що землі Східного Прикарпаття «тривалий час були закинуті через близькість татар»⁴. У Блазкій хроніці Наума Римничану повідомляється, що після татаро-монгольського нашествя Молдавія і Валахія були в запустінні⁵. Свідчення літописів про «запустіння» земель на схід від Карпат не слід розуміти буквально. Дані археології, як було показано вище, свідчать лише про слабку заселеність теренів Пруто-Дністровського межиріччя до кінця XIV ст. Більшість слов'янського населення перейшла на лівий берег Прута й зайняло Пруто-Сіретське межиріччя і, очевидно, далі Карпатські гори. Недаремно в інтерполяції Сіміона Даскала до літопису Григорія Уреке зазначається, що пастухи з Марамуреша під час полювання натрапили на русина Єска, який повідомив їм, що «місця пустинні... і простягаються вниз до Дунаю, а вверх до Дністра, де межують з країною Ляхів»⁶.

Війська західного улусу Золотої Орди постійно загрожували місцевому населенню, оскільки північні кордони її проходили по лівому березі середньої течії р. Дністер⁷. Галицький князь Лев Данилович підтримував дружні стосунки з темником західного улусу Ногаєм, навіть проводив з ним спільні походи проти Польщі, Литви й Угорщини⁸. Джучидські війська, добираючись до Галича, могли проходити через землі Пруто-Дністровського межиріччя, грабуючи їх. У 1280 р. Лев Данилович здійснив похід на Угорщину і спустошив землі Верхнього Потисся до Вишкова⁹.

У середині січня 1282 р. син хана Токти Тулабуга і темник Ногай здійснили похід на Угорщину «в силе тяжьце во бещисленомъ множестве»¹⁰. Те ж саме зробили джучиди 1285 р. «прешедше Рускую крайну през Руские панства»¹¹. Під час цих походів могло постраждати й мирне населення досліджуваного регіону. Розорення джучидів у Володимирі яскраво змальовують літописи: «насилъе велико творяхоу в городе и пограбиша товара бещисленное множество и кони»¹². Те ж саме чинив й Ногай під Львовом: «не дадыхоуть ни из города вылести, в зажитъе, кто же выхашеть из города овы избиваша, а друозии

поимаша а инья излоупивше поущахоу нагы, а теи от мороза изомроша, зане бысть зима люта велми, и оучиниша землю поустоу всю»¹³.

Монголи в цьому поході скористалися старими маршрутами, відомими ще з часів нашествя 1241 р. Основні сили джучидів, підсилені галицькими та волинськими загонами, проникли в Угорщину через Верецький перевал, спустошивши північно-східну й центральну частину королівства. Інші загони перейшли Карпати через перевал Биргеу і пограбували північ Семигороду, де зруйнували Бистрицю, Окна-Дежулуй, Клуж-Менештур, Турду, Окнеле-Турзії і Риметя-Траскеулуй¹⁴. Хоча вторгнення монголів 1285 р. було спустошливим і дозволило їм закріпити своє панування на подунайських і прикарпатських територіях, воно було останнім великим наступом степових орд на Угорське королівство.

Роком пізніше угри під керівництвом короля Ласло IV Арпада здійснили похід на татар¹⁵. Під час військової кампанії 1286 р. Ласло IV Арпада запропонував місцевому руському населенню, яке проживало на території Південно-Західної Русі переселитись у його володіння¹⁶. На думку Ю. Боржави, це було четверте за всю історію угро-руських політичних відносин масове переселення східних слов'ян на підвладні Арпадам землі¹⁷.

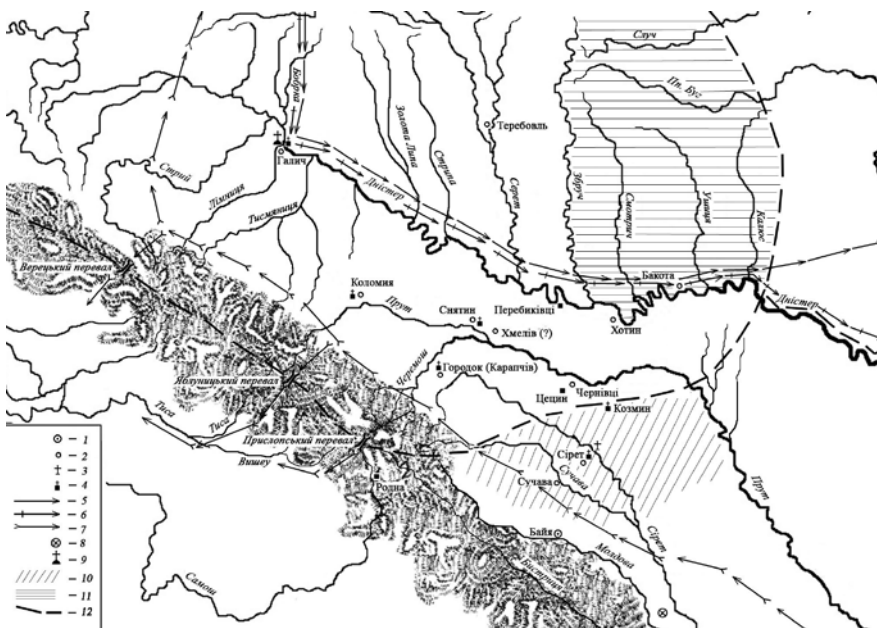
Усіх охочих, можливо, й окремих сімей із Сірет-Дністровського межиріччя, після переходу Карпат, було компактно розселено на обидва боки річки Тиси у Шаришському комітаті. На думку ряду дослідників, кордон обох країн перестав бути явищем політичного характеру і поступово набував етнічних рис. Однак, активні асиміляційні процеси, які мали місце тут після даного переселення, послідовно знищували і цю межу. Це стало поштовхом до посилення з боку Галицько-Волинської держави політичного тиску в Закарпатті. Опосередковано сприяли цій обставині релігійні відмінності між представниками різних етносів¹⁸. На думку В. Пачовського та Ю. Химинця, саме остання причина викликала у 1286 р. незадоволення серед православного населення Спішського комітату, змусивши Лева Даниловича вжити щодо угрів відповідні санкції. Внаслідок походу на Закарпаття, ці землі перейшли під протекторат галицького володаря¹⁹. Але небезпека ударів-відповіді угрів по південних землях Галичини залишалася, оскільки вони контролювали східні комітати Унг і Марамуреш²⁰.

Дослідження угорського історика Г. Дьорффі показали, що дані терени у другій половині XIII ст. були густозаселені і кочівники могли знайти тут провідників через Карпати²¹. Цим можна пояснити часті походи джучидів через Сірет-Дністровське межиріччя і Карпати на Угорщину, оскільки в поході можна було пожитися (основне завдан-

ня походів). Це спростовує свідчення окремих науковців, що Карпати, як нейтральна територія між Угорщиною та Галицькою Руссю, у цей час були слабо заселеними (карта 1).

Після загибелі темника Ногая Лев Данилович розширив свої південні володіння, захопивши північ Молдавії, хоча місцеве населення продовжувало сплачувати золотоординцям данину. Про це повідомляє чернець, який близько 1308 р. подорожував із Константинополя до Польщі²².

На початку XIV ст. ханом Золотої Орди стає Узбек, який почав витісняти галичан з Північної Молдавії. У цей час активізується й

Карта 1. Територія регіону в першій половині XIV ст. (до 1350 р.).

1 – столиця; 2 – місто; 3 – католицький «вікаріат Русі» (1332 р.); 4 – пункти розміщення францисканських місій «вікаріату Русі» (близько 1345 р.); 5 – ймовірний шлях походу війська князя Лева Даниловича на Пониззя і Нижнє Побужжя (1299–1300 рр.); 6 – ймовірний шлях походу війська князя Юрія Львовича на Пониззя (1301–1302 рр.); 7 – ймовірні шляхи походів військ монголо-татар на Угорщину (1332, 1334–1335 рр.) та Польщу (1324–1325, 1337, 1340 рр.); 8 – ймовірне місце розгрому монголо-татарської орди бека Атлама військом комеса секлерів Андраша Лакфі (2 лютого 1345 р.); 9 – заснування Галицької митрополії (1303 р.(?)); 10 – територія, яка тяжіла до міст «Оукраины Галичькой»; 11 – територія, яка деякий час була під політичною протекцією Золотої Орди; 12 – ймовірний південний кордон Галицько-Волинського князівства.

Угорщина. У 1322 р. угорський король Карл Роберт Анжуйський здобув останній підконтрольний галицько-волинським князям на Закарпатті, замок Мах (castrum Maghi)²³ і таким чином повернув втрачені східні комітати до складу Угорщини. У зв'язку з цим стосунки між Галицько-Волинським князівством і Угорським королівством й надалі залишалися напруженими. Ситуація не покращилася й тоді, коли в 1325 р. хан Узбек затвердив на галицько-волинському престолі кандидатуру князя Болеслава-Юрія II²⁴. До нового прикордонного конфлікту дійшло після того, як загони валаського воєводи Басараба I вщент розгромили військо Карла Роберта в гірській місцевості Посада (9-12 листопада 1330 р.)²⁵. Сам король зміг уникнути загибелі тільки завдяки тому, що переодягнувся в спорядження свого вбитого придворного. Поразкою угорців, ймовірно, одразу вирішив скористатися галицько-волинський князь і татари. В 1331 р. татаро-руські загони здійснили набіг на угорські володіння, розташовані у Верхньому Потиссі, й сильно спустошили їх²⁶. У відповідь Карл Роберт почав готуватися до війни. Про це дізнаємося з однієї папської булли, яка датується 1332 р.²⁷ У ній стисло повідомляється, що король підготувався до великого походу «проти схизматиків та єретиків» (contra schismaticos et hereticos)²⁸. Безумовно, під «схизматиками» тут розумілося православне руське населення. Важче сказати, кого в буллі сприймали за «єретиків». Цілком можливо, це визначення стосується вірменських общин та інших іноземних колоністів, які переселялися на територію князівства в часи правління Юрія II²⁹.

Однак, далі в документі йдеться, що король з військом має вирушити «в посушливу і непогодну місцевість» (in loca sac arida et sterilia)³⁰. З подальшого тексту булли можна зробити висновок, що Карл Роберт мав намір рушити походом у степ. Отже, угорський король, очевидно, задумав спочатку завдати удару по татарських кочовищах, а далі вирушити на галицькі населені пункти, розташовані в південній частині Південного Прикарпаття.

Угри могли іти на «схизматиків» через Роднянський перевал, шлях який їм був відомий ще сто років тому (події 1230 р.). За даними відомого списку «Градом русским, далним и ближним», складеному в 1394-1396 рр. на основі тексту середини XIV ст., у цьому регіоні існували кам'яні замки-гради «Чечунь» і «на Дністрі Хотинь», а також дерев'яно-земляний «Городок на Черемоші»³¹. Зразки озброєння, знарядь праці та посуду, виявлені на цих пам'ятках, чітко вказують на перебування в них добре споряджених військових залог³². Останнє також є свідченням того, що згадані укріплені пункти були й осередками князівської влади, які очолювали призначені сюди воєводи або управителі волостю.

Водночас, згідно свідчень документів церковного походження, у 1332 р. на цій території вже існував католицький «вікаріат Русі» (*vicaria Russiae*), одним із центрів якого було м. Сірет³³. Зберігся перелік францисканських місій, які діяли в цьому вікаріаті близько 1345 р. Крім Львова, Городка, Галича, Коломиї і Снятина, вони перебували і в окремих населених пунктах Сіreto-Дністровського межиріччя, зокрема Козмині і Сіреті³⁴.

Таким чином вторгнення угорського війська в південну частину Східного Прикарпаття могло призвести до спустошення цієї території. Тому головним завданням князівської влади було зірвати плани угорського короля. На жаль, через відсутність відповідного документального матеріалу висвітлити перебіг кампанії Карла Роберта не має змоги. Єдиний натяк на ці події знаходимо в грамоті Юрія II, яка датується 11 лютим 1334 р.³⁵ У ній князь підтверджує союз з Німецьким орде-ном у Пруссії. Серед князівських бояр, які брали активну участь в укладенні договору, згадується Олександр Молда(в)ович (*Allexandro Moldaowicz*) (румунські джерела подають його як німецького посе-лянина м. Бая, першої столиці молдавської держави)³⁶. Зрозуміло, що це не випадково. Прізвисько боярина, очевидно, можна пов'язати з недавніми воєнними подіями, які відбулися на південному кордоні Галицько-Волинського князівства, що мали позитивні наслідки для Юрія II. Князеві, напевно, було принципово важливо, щоб цей його чільний боярин брав участь при укладенні цього міжнародного со-юзного договору. У військових діях в степах Гораїки угорські війська зазнали поразки³⁷.

Проте невдача угрів не вплинула на їхні претензії стосовно теренів Східного Прикарпаття. Як і раніше, вони прагнули встановити кон-троль над цими землями. Тому вже в 1340 р. угорці здійснюють похід на порубіжні землі Галицької Русі³⁸.

1342 р. помирає хан Узбек. Золоту Орду починають терзати міжусобні війни, що значно послабило її. Цим відразу ж скориста-лися угорці. У 1343-1344 рр., король Людовік Анжуйський, викори-ставши як причину мученицьку смерть двох ченців-францисканців у Сіреті (1340 р.), йде походом «во край татарских кочевий» між ріками Прут і Молдава³⁹. Однак, у перших же зіткненнях з татарами і їх союзниками королівські війська зазнали поразки. Черговий похід угорців під командуванням комеса Андраша Лакфі відбувся у лютому 1345 р. У битві під м. Роман війська монголо-татар були розгромлені⁴⁰. У подальшому військові походи угорців на південні порубіжні землі Галицької Русі і Східного Поділля продовжувалися (1349-1350 рр.). У 1352 р. угорські війська відправилися на територію Брацлавської тьми (Прославія у західноєвропейських джерелах), але похід був не-

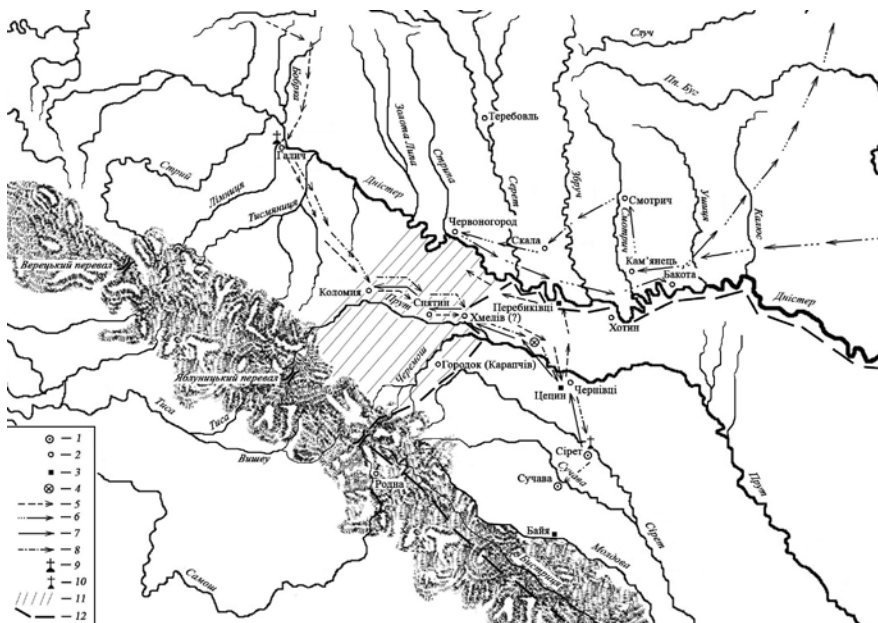
вдалим. У наступному поході 1354 р. на володіння «великого короля татарів» Брацлавської тьми війська джучидів зазнали нищівної поразки, а територія Поділля була спустошена⁴¹.

У цей період, окрім військових походів, значних втрат населення зазнавало від природних катаклізмів. Те, що пощадили татарські мечі і вогонь, стало здобиччю «глада и мора». Голодування і епідемії відзначалися на Русі протягом всього XIII-XV ст. Писемні джерела рясніють повідомлення про засухи, голодні роки, морозні зими, дощові літа, епізоотії. Частину з цих природних аномалій можна й віднести до території Сірето-Дністровського межиріччя. Так, у 1279 р. «Голодъ бысть по всеи земле, и в Роуси и Ляхох и въ Ятвязехъ»⁴². Г.І. Швець причиною голоду вважає засуху⁴³. Близькість території Польщі до досліджуваних теренів може свідчити про посуху й тут. У 1283 р. була сувора зима. Як зазначено в літописах, хто виїжджав з міста Львова, той від мороза в дорозі помирав, тому, що зима була дуже холодна «зима люта и студена зело». В ту зиму померла в містах значна кількість людей, інші ж помирали в селах. В ту зиму в Польщі був сильний мор: «изомре все кони, и скоти, и овце, все изомре, не остася ничего»⁴⁴. Під час облоги татарами міст Поділля, Волині і Польщі у 1283-1284 рр. серед обложених почалася епідемія, згадка про яку міститься лише і Іпатівському літопису. Судячи з нього епідемія почалася в одному із обложених міст: «быс моръ великъ изомре ихъ бещисленное множество», а потім в оточуючих селах, куди втікли міщани «по отшествии беззаконных агарян»⁴⁵. У 1286 р. руські князі разом із татарами зробили набіг на Польщу, де в цей час лютувала точно не описана епідемія, занесена з Франції і Богемії⁴⁶. У цьому поході могли брати участь й вихідці із Сірето-Дністровського межиріччя.

У 1310 р. у польських хроніках відзначено, що у Польщі, Валахії і у німців були великі повені і голод⁴⁷. Ці аномальні явища продовжувалися до XV ст. Але найбільше місцеве населення, як і народи Східної та Західної Європи, потерпало від «чорної смерті». Це була найсильніша пандемія зі всіх описаних в історії культурних народів.

Уже в 1346 р. епідемія чуми «косила» населення Азії, Кавказу і Золотої Орди. «Под восточною страною в Орде и в Орна чи и в Сарае, и в Бездеже и в прочих градах и странах бысть мор велик на люди»⁴⁸. Чума була настільки сильною, що люди не встигали хоронити померлих⁴⁹. Наступного 1347 р. «чорна смерть» досягнула території Східного Прикарпаття⁵⁰. Бубонна чума за період з 1347-1353 рр. здійснила «коло» з Криму і Малої Азії через Італію, Францію, Англію і Німеччину у Східну Європу і Скандинавію і забрала місцями до половини всього населення⁵¹.

Разом із чумними роками продовжувалися й військові походи, які негативно відобразилися на демографічній ситуації на території межиріччя Середнього Дністра та Верхнього Сірету. Уже в 1350 р., за домовленістю між Угорщиною та Польщею, Галицька Русь перейшла під владу останньої⁵². Король Польщі Казимир III Пяст вважав за потрібне повернути землі Середнього Подністров'я та Верхнього Попруття під свою корону, які в цей час знаходилися під впливом Молдавської держави. Незабаром склалися сприятливі зовнішньополітичні умови для здійснення цього плану. 1359 р. у Молдавії помирає воєвода Стефан, і владу захоплює його молодший син Петро. Старший брат Петра Стефан, вважаючи себе

Карта 2. Територія регіону в другій половині XIV ст. (до 1400 р.).

1 – столиці Молдавського воєводства; 2 – місто; 3 – укріплене поселення; 4 – ймовірне місце розгрому війська короля Казимира Пяста (Великого) загонами воєводи Петра в «Полонинському лісі» (1 липня 1359 р.); 5 – ймовірний напрямок походу війська князя Владислава Опольського на Молдавське воєводство (осінь 1374 р.); 6 – похід війська князя Вітовта Кейстутовича на Поділля (осінь 1393 р.); 7 – похід війська воєводи Романа Мушата на Покуття (зима 1394 р.); 8 – похід війська короля Владислава Ягелло (весна 1394 р.); 9 – відновлення Галицької митрополії (1371 р.); 10 – заснування в Сіреті католицького єпископства (1371 р.); 11 – територія Покуття, тимчасово передана під владу молдавських воєвод (1387 р.); 12 – північний кордон Молдавського воєводства.

спадкоємцем, звернувся за допомогою до Казимира III. У червні 1359 р. польські війська вступили на територію «Шипинської землі», але в битві в «Полонинському лісі» зазнали нищівної поразки від молдавських загонів⁵³. Після цієї поразки влада молдавських господарів поширюється до гирла Черемошу. В цей час літописці, описуючи територію Молдавської держави, зазначали, що вона простягалася від Карпатських гір до Дністра і Чорного моря з заходу на схід і від гирла Дунаю до Черемошу, з півдня на північ⁵⁴.

Польща після поразки не залишила ідеї впливу на Молдавську державу, а можливо, й повного підпорядкування. Польський король Людовик Угорський правителем «Руського королівства» призначає Владислава Опольського, який зміцнює прикордонні фортеці в Цецино й Зелений Ліпі⁵⁵. 1374 р. він здійснює невдалий похід у Молдавію з метою посадити на престол свого ставленика Юрія (Журжу)⁵⁶. Трирічне правління Юрія вилилося у велике антиугорське повстання на території Молдавії і «Шипинської землі»⁵⁷. На престол Молдавського воєводства у 1378 р. стає Петро Мушат. Щоб не допустити нових руйнувань у державі, молдавський господар складає васальну присягу королю Польщі Владиславу II Ягело, за якою «Шипинська земля» відійшла до Молдавії⁵⁸.

Останній похід польсько-литовського війська на територію Сірето-Дністровського межиріччя припадає на 1394 р., коли новий господар Молдавії Роман Мушат вторгся на Покуття і захопив Снятин і Коломию⁵⁹. У відповідь, за наказом короля, литовський князь Свидригайло увійшов у північні волості Молдавії і окупував «Шипинську землю». Воєвода Роман І Мушат був взятий у полон, а на його місце був призначений ставленик короля Польщі Стефан І Мушат⁶⁰. Після цього майже на 50 років встановлюється мир, що позитивно вплинув на розвиток сільського населення Сірето-Дністровського межиріччя (*карта 2*).

Як видно, події 1359 р. справили позитивний вплив на розвиток регіону. Цьому сприяла й боротьба Молдавського воєводства за витіснення татаро-монголів з меж Дністровсько-Карпатських земель. Успіху цієї боротьби сприяла перемога князя Ольгерда у 1362 р. над золотоординськими військами місцевих беків Кутлуга, Хаджи й Дмитрея на Синіх водах⁶¹. Після битви частина розгромлених татаро-монгол, як зазначає польський хроніст М. Стрийковський, «втїкла через Дністер до Чорного моря»⁶². Під час цієї втечі джучиди забирали у полон із собою мирне населення. У 1392 р. молдавський господар Роман І Мушат у пожалуванні Іоанашу Хороброму уже величає себе так: «Ми Роман воєвода Молдови і спадкоємець всієї Країни волохів від гір до морського берега»⁶³. Витіснення татаро-монголів за Дністер

завершилося приблизно у 70-80-х рр. XIV ст., що сприяло поверненню населення на старі місця проживання і інтенсивному освоєнню Пруто-Дністровського межиріччя. Сюди ж, внаслідок посилення в Угорщині соціального становища (збільшення повинностей селян, введення барщини, заборона виходу з кріпосної залежності, наступ на «волоське право» общинників, згідно королівського акту 1366 р.) і релігійних переслідувань (католицька експансія згідно папської булли 1356 р.), почало мігрувати й романське населення з Трансільванії й осідати у Східному Прикарпатті, в тому числі й в Пруто-Сіретському межиріччі⁶⁴. Такий широкий міграційний рух змушував неодноразово угорську владу приймати запобіжні заходи по зміцненню східних кордонів Трансільванії і гірських переходів через Карпати⁶⁵. Цим процесам не змогли перешкодити невдалі військові вторгнення Угорщини і Польщі в кінці XIV ст. на терени Молдавії з метою завоювання або хоча б підкорення її. У цей час на території Пруто-Дністровського межиріччя з'являється значна кількість поселень, які вперше згадуються в писемних джерелах вже на початку XV ст.

Поруч із переселенням волохів із Трансільванії у Сіreto-Дністровське межиріччя повертається й автохтонне населення. Сюди ж починають переселятися позбавлені власності українські селяни Галичини й Поділля⁶⁶. Такі міграційні процеси могли призвести до певного перенаселення окремих регіонів Сіreto-Дністровського межиріччя. Свідченням цього може служити поява «дублетних сіл». Вони виникали як наслідок так званого «роїння», тобто природного приросту населення корінного села. Так, наприклад, на початку XV ст. з документів відома «Вешня Чернавка» (сучасне село Чорнівка), але й була «Чернавка» або «Нижня Чернавка» – поселення в ур. Пуста Чорнівка⁶⁷. У 1413 р. згадується «Большой Коцман», очевидно, поряд з «Малым Коцманом». В кінці XIV – початку XV ст. молдавські господарі надавали право володарям вотчин засновувати нові села в межах старих розподілених земель.

Отже, як видно з вищевикладеного, монголо-татарська навала негативно вплинула на розвиток регіону. Населення Сіreto-Дністровського межиріччя в другій половині XIII – першій половині XIV ст. постійно потерпало від військового протистояння Польщі, Угорщини, Галицько-Волинського князівства, Золотої Орди та молодого Молдавського воєводства. Відповідно зазначені терени в силу цього та епідемій, були малозаселеними. Більшість населення переселилося у Пруто-Сіретське межиріччя або подалося у Карпати. Це, крім писемних повідомлень, підтверджується й археологічними матеріалами. Після входження зазначеної території до складу Молдавського воєводства ситуація змінилася. Внутрішня політика мол-

давських господарів та зміна зовнішньої міжнародної обстановки сприяли заселенню Сірето-Дністровського межиріччя. Більшість поселень тут починають виникати в кінці XIV – на початку XV ст.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Параска П.Ф.* Политика Венгерского королевства в Восточном Прикарпатье и образование Молдавского феодального государства // Карпато-Дунайские земли в средние века. Кишинев, 1975. С. 43-47.
2. Славяно-молдавские летописи XV-XVI вв. / Сост. Ф.А. Грекул; отв. ред. В.И. Буганов. М.: Наука, 1976. С. 57.
3. *Уреке Г.* Летописецул Цэрий Молдовей / Ед. де П. Дмитриев, Е. Русев, Т. Челак. Кишинэу: Картя Молдовеняскэ, 1971. С. 245.
4. Там само.
5. *Bezdechi St.* Cronica inedită dela Blai a protosinghelului Naum Râmnicănu. Cluj-Sibiu, 1944. P. 98.
6. *Уреке Г.* Назв. праця. С. 65-67.
7. *Шабильдо Ф.М.* Галицко-Волынское княжество и Тырновская Болгария на пути к политическому сотрудничеству в начале XIV в. // Культурные и общественные связи Украины со странами Европы: сб. науч. трудов. К.: Наукова думка, 1990. С. 36.
8. *Войтович Л.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII-XVI ст. Львів, 1996. С. 89-90.
9. *Волощук М.М.* Військово-політичні стосунки Угорського королівства з Галицьким та Галицко-Волинським князівством (кінець X-XIII ст): дис. канд. істор. наук: 07.00.02. Івано-Франківськ, 2005. С. 169; *Кондратович И.М.* История Подкарпатской Руси для народа. Ужгород, 1991. С. 27.
10. ПСРЛ. М.: Языки славянской культуры, 2001. Т. 2. (Ипатьевская летопись). С. 888.
11. ПСРЛ. М.: Наука, 1975. Т. 32. (Белорусско-литовские летописи). С. 26.
12. ПСРЛ. Т. 2. С. 892-893.
13. Там само. С. 894.
14. История Румынии / И. Болван. И.-А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. М.: Весь мир, 2005. С. 161.
15. *Орлай И.* История о карпато-россахъ // Северный вестник. СПб., 1804. Ч. 1. С.262-263.
16. *Деволян Г.Л.* Угорская Русь. Исторический очерк. М., 1878. С. 9; *Орлай И.* Назв. праця. С.263.
17. *Боржава Ю.* Від Угорської Русі до Карпатської України. Філадельфія, 1923. С. 13.
18. *Волощук М.М.* Назв. праця. С. 170.
19. *Войтович Л.* Князівські династії Східної Європи (кінець IX - початок XVI ст.: склад, суспільна і політична роль) / Інститут українознавства ім.

І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2000. С. 457; *Кондратович І.М.* Назв. праця. С. 21; *Пачовський В.* Історія Закарпаття. Ужгород: Карпати, 1993. С. 53.

20. *Волощук М.М.* Назв. праця. С. 171.

21. *Györf Gy. Az Árpádokori Magyarországe történeti földrajza.* Budapest: Akademiae kiadó, 1963. S. 49.

22. *Anonymi Descriptio Europae Orientalis* / Ed. O. Górká. Cracoviae, 1916. P. 40-41.

23. *Codex diploinaticus Hiuigariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. Buda, 1832. T. 8. V. 2. S. 524.

24. *Войтович Л.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів. С. 100; *Шабульдо Ф.М.* Землі Юго-Западної Руси в составе Великого князства Литовского. К.: Наукова думка, 1987. С. 22, 35.

25. *Minea I. Războiul lui Basarab cel Mare cu regale Carol Robert (noembrie 1330) / 7 Cecetări istorice. 1929-1931. Vol. V-VII. P. 324-343; Rezachevici C. Bătălia dinlre Basarab I și Carol Robert (1330) // Anuarul Institutului de Islirie și Archeologie «A.D. Xenepol», Jași, 1985. Vol. XXII. N. 1. P. 73-87; N. 2. P. 391-407.*

26. *Грушевський М.* Історія України-Руси. В 11-ти т., 12-ти кн. / Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1993. Т. 3. С. 533.

27. *Monumenta vetera Historica Hungariam sacram illustranta* / Ed. A. Theiner et P. Miklosich. Romae, 1859. T. I. P. 871.

28. Ibid.

29. *Грушевський М.* Історія України-Руси: В 11-ти т., 12-ти кн. / Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1992. Т. 2. С. 136-137; *Крип'якевич І.П.* Галицько-Волинське князівство. К.: Наукова думка, 1984. С. 113-114.

30. *Monumenta vetera Historica Hungariam sacram.* С. 871.

31. Статті, находящиеся в рукописи Археографической комиссии перед Комиссионным списком Новгородской первой летописи // Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Под ред. и с предисл. А.Н. Насонова. М.; Л., 1950. С. 475.

32. *Пивоваров С.В.* Озброєння воїна XIV ст. з Середнього Подністров'я (за даними археологічних розкопок в с Зелена Липа) // Матеріали V Конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: 36. наук. ст. Чернівці, 2003. Ч. 1. С. 120-124; *Тимоцук Б.О.* Давньоруська Буковина (X – перша половина XIV ст.). К.: Наукова думка, 1982. С. 87-98.

33. *Параска П.Ф.* Внешнеполитические условия образования Молдавского феодального государства. Кишинев: Штинца, 1981. С. 80.

34. *Коновалова И.Г., Перхавко В.Б.* Древняя Русь и Нижнее Подунавье. М.: Памятники исторической мысли, 2000. С. 169, 173; *Масан О.М.* Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. // Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.) / За заг. ред. В.М. Ботушанського. Чернівці, 2005. С. 28; *Bullarium franciscanorum sive Romanorum pontificum constitutiones. epistolare. diplomata tribus ordinibus Minorum. Clarissarum. Poenitintium (...).* Romae: Typis Vaticanis, 1898. P. 602.

35. Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси: сборник материалов и исследований. СПб.: Имп. Академия наук, 1907. Т. IV. С. 153.
36. История Румынии. С. 182.
37. Monumenta vetera Hungariam sacram illustranta P. 153.
38. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. В 11-ти т., 12-ти кн. / Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1993. Т. IV. С. 435-436; *Czamańska I.* Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski. Wegier i Turcji w XIV i XV wieku. Poznań, 1996. S. 23.
39. История Румынии. С. 183; *Czamańska I.* Op. cit.
40. Славяно-молдавские летописи XV XVI вв. / Сост. Ф.А. Грекул; отв. ред. В.И. Буганов. М.: Наука, 1976. С. 55-56; *Czamańska I.* Op. cit.
41. *Масан О.М.* Шипинська земля: передісторія, устрій та статус // Вісник Центру буковинознавства. Серія істор. Чернівці. 1993. Вип.1. С. 29; Він же. Буковина як об'єкт міжнародних відносин... С. 28; *Czamańska I.* Op. cit.
42. ПСРЛ. Т. 2. С. 879.
43. *Борисенков Е.П. Пасецкий В.М.* Тысячелетняя история необычайных явлений природы. М.: Мысль, 1988. С. 286.
44. *Бучинский И.Е.* О климате прошлого Русской равнины. Л.: Гидрометеоиздат, 1957. С. 68; ПСРЛ. Т. 2. С. 895.
45. ПСРЛ. Т.2. С. 895.
46. *Бучинский И.Е.* Назв. праця. С. 25.
47. Там само. С. 69.
48. ПСРЛ. М.: Языки славянской культуры, 2000. Т. 12. (Летописный сборник, именуемый Патриаршей или Никоновской летописью). С. 217.
49. *Борисенков Е.П. Пасецкий В.М.* Указ. работа. С. 277.
50. *Бергер Е.Е.* «Черная смерть» // Средние века. Вып.65. М., 2004. С. 335; *Czamańska I.* Op. cit. S. 23.
51. *Муравьев А.В., Самаркин В.В.* Историческая география эпохи феодализма (Западная Европа и Россия в V-XVII в.). М.: Просвещение, 1973. С. 23.
52. *Paszkiewicz H.* Polityka ruska Razimierza Wieliego. Kraków: Tow-wo Nauk. «Societas Vistulana», 2002. S. 138-139.
53. *Масан О.М.* Шипинська земля: передісторія, устрій та статус. С. 32-33; *Długoszy J.* Historiae Polonicae libri XII / [cura A. Przedziecki] Cracoviae: Czas. 1874. Т. III. С. 277-278.
54. История Молдавской ССР: В 2-х т. [ред. Л. В. Черепнина (отв. ред.) и др.]. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1965. Т. 1. С. 86- 87; *Ureche G., Costin M., Neculce I.* Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici / Îngr. textelor, glosar și index de T. Celac. Chișinău: Hyperion, 1990. P. 28.
55. *Масан О.М.* Буковина як об'єкт міжнародних відносин. С. 34-35; *Пивоваров С.В.* Середньовічне озброєння з горища XIV ст. в Зеленій Липі // Археологічні студії. К.-Чернівці, 2003. Вип. 2. С. 214; *Тимошук Б.О.* Назв. праця. С. 97-99.
56. *Масан О.М.* Назв. праця. С. 35; *Czamańska I.* Op. cit. S. 46-47; *Sprawy wołoskie za Jagellonow: Akta i listy* / Wyd. A. Jablonowski. Warszawa, 1878. CLXIV. S. 155-156.

57. Масан О. Чернівці: перша писемна згадка на тлі історії міста в XV - на початку XVI століття // Буковинський журнал. 2006. № 2. С. 65; Пивоваров С., Федорук А. Цецинська кам'яна вежа: з історії середньовічних поселень на території Чернівців (XIII – початок XV ст.) // Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Чернівці, 2006. Вип. 323–324. С. 84.

58. Боднарюк Б., Масан О. Шипинська земля в міжнародних договорах кінця XIV – першої половини XV ст. // Питання Історії України: 36. наук. статей. Чернівці, 2000. Т. 4. С. 225; Грамоти XIV ст. / [упоряд. М. М. Пещак]. К.: Наук. думка. 1974. С. 81; Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare // Ed. De M. Costăchescu M. Iași: Viața Românească, 1932. Vol. 2. P. 603-605.

59. Czołowski A. Początki Moldawii i wyprawa Kazimierza Wielkiego r. 1359 Lwów, 1890. S. 68-69.

60. Масан О.М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин. С. 36; Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. P. 617-618.

61. Греков Б.Д., Якубовський Л.Ю. Золота Орда и ее падение. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1950. С. 282.

62. Strykowski M. Kronika Polska: litewska, żmódská i wczystkiej Rusi. Warszawa: G. L. Glücksberg, 1846. T. 2. S. 6.

63. История Румынии. С. 188.

64. Боднарюк Б.М., Чучко М.К. Етнодемографічні процеси на Буковині в кінці XIV XVIII ст.: загальні тенденції та особливості розвитку // ПССІАЕ. 2007. Т. 1 (21). С. 65-77; История Венгрии: В 3 т. [ред. коллег. Т. М. Исламов (гл. ред.) и др.]. М.: Наука, 1971. Т. I. С.153; Ставровський О. Словацько-польсько-українське прикордоння до 18 століття. Братіслава-Пряшев, 1967. С. 43-45, 64-66; Documentele lui Ștefan cel Mare // Publ. de I.Bogdan. București: Soces & Co, 1913. Vol II. XXI. 611 p.; Meteș Șt. Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII XX (Cercetari de demografie istorica). București. 1971. P. 15-16.

65. Полевой Л.Л. Очерки исторической географии Молдавии XIII–XV вв. Кишинев: Штиинца, 1979. С. 17.

66. Греков Б.Д. Крестьяне на Руси с древнейших времен до XVIII века. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1946. С. 277-278; Ставровський О. Назв. праця. С.14-15, 45-47.

67. Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare. P. 98.